

ДРАЖЕН МАРИЋ*

Економски факултет

Суботица

ПАВЛЕ П. ПАРНИЦКИ**

Факултет пословне економије

Сремска Каменица

UDC: 172:339

Прегледни рад

Примљен: 11.03.2021

Одобрен: 24.04.2021

Страна: 335–345

DOI: 10.51738/Kpolisa2021.18.2r.5.01

АНАЛИЗА РЕВИЗИЈЕ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКЕ КОРПОРАЦИЈЕ ЕНРОН КРОЗ ПРИЗМУ МАРКЕТИНГ (НЕ) ЕТИКЕ

Сажетак: У научноистраживачком раду, под горњим насловом, бавили смо се анализом, већ, изведене ревизије пословања, америчке, електроенергетске корпорације Енрон, која је, и банкротирала. Уподобљену анализу урадили смо кроз призму, већ, егзистирајуће триангуларне повезаности, на релацији: одсуство моралне вертикале (по вокацији, пре свега, пословне провенијенције) – похлепа – нестручност (можемо рећи, и непрофесионалност), тј. маркетинг неетичност. Примарно, акценат је био на ревизији финансијско - рачуноводствених извештаја компаније Енрон, али, неизбежно је било, и ревидирање усклађености са законском процедуром, управо, приликом набавки, одређених ресурса, неопходних за пословање, а, најзад, обављена је, и оперативна ревизија, односно, ревизија целокупног пословања. Техником дубинског снимања пословне vs финансијске ситуације, де факто, већ, изведене ревизије, покушали смо скенирати, најпре, а, затим, и експлицирати корелативност неуралгичних тачака, које су довеле до банкрота исте. Указивањем на везе, макар, и штетне инфлуенције, као, и њиховог обима vs интензитета, квалитативном анализом, покушавамо, позитивно, утицати на друге, актуелне, или, на корпорације, које ће, тек, ступити на тржишну сцену.

Кључне речи: електроенергетика, неетичност, похлепа, некомпетентност, ревизија, банкрот

* drdrazen75@yahoo.com

** pavle.parnicki@educons.edu.rs

Увод

Етика је кључни – врхунски - најважнији принцип, на ком је базиран процес куповине и продаје, тј. на ком је изграђен маркетинг однос између тржишних актера, између самих предузећа, између предузећа / продавца и купца / потрошача, као и између предузећа и државе. Без примене етичких принципа, немогуће је говорити о дугорочним маркетинг партнерским односима на обострано задовољство учесника на тржишту. Изучавање етике, њене примене у пракси, тј. анализа етичке димензије маркетинга односа предузећа са свим стејкхолдерима, представља једно од најважнијих питања са којима се предузећа суочавају у савременим условима пословања.

Етика је наука о моралу или о моралном феномену (*mos, moris* - латинска реч која значи и обичај, нарав). Етика је филозофска дисциплина која проучава морал, односно, морални феномен у најширем смислу - проучава његово порекло, циљеве и смисао моралног деловања. Она објашњава место морала у систему друштвених односа, испитује његову природу и унутрашњу структуру, трага за изворима морала и критеријумима моралног вредновања људских поступака и настоји да разуме смисао и циљеве човекових моралних побуда. Пословна - маркетинг етика има своје две основне димензије испољавања и манифестовања, то су (Johnston, M.W., & G. W. Marshall, G.W., 2005., str.111):

- колективна, групна етика
- етика појединца.

У економским теоријама, с једне стране, провејава афирмација, да је, елемент похлепе, де фацто, покретач, чак, пропулзивне провенијенције, прогреса друштвено – економско – технолошких аспеката функционисања људске цивилизације. С друге стране, већи степен инфлуенције, природно – логичким пенетрирањем, оставља теорија две дилигенце – а, према којој је неопходно брижно, разумно, рекли бисмо, и свесно понашање, пословног субјекта, на путу остварења било ког пословног подухвата, и то, у околностима избегавања наношења штете другим лицима вс њиховој имовини. Иницијална теорија економисања пословним системима, односно, она, која је базирана на елементу похлепе, иманентни је део неолибералне економске доктрине. Две дилигенце, без обзира на, и даље, инсистирању на реализацији пословних задатака, његовим симптоматичностима, инклинира ка удовољавању хуманистичкој компоненти корпоративног управљања. Анализирајући дихотомију, на први поглед, екстремних теорија, економских модела бивствовања, техником дубинског снимања, долазимо до генерисања извесних научних хипотеза.

Логичким следом, наметљива је, најпре, научна претпоставка: да ли је похлепа, као покретач унапређења друштвено – економско – технолошких

сегментата битисања људске цивилизације, несразмерно, пропулзивнија, у мери реалне компензације штетне инфлуенције елемената неетичности (опште, а, нарочито, пословне), односно, и некомпетентности. Свакако, актуелна научна претпоставка, биће доказивана, уз респект, већ, дате афирмације о триангуларности корелације: неетичност – похлепа – некомпетентност. Блиску повезаност са првом представља друга научна хипотеза: под претпоставком оповргавања прве научне хипотезе, да ли је могуће премошћавање генерисаног пословно – финансијског гап – а, односно, избегавања економског стања стечаја вс банкрота. Послужићемо се, пре свега, техником анализирања, већ, постојећих података, које смо, с друге стране, црпили темељем историјских чињеница, односно, послуживши се техником „он тхе табле“, расположивих, економских информација. Такође, током израде научног рада, користићемо, и технике дедуковања вс индуковања конклузија, односно, с интенцијом генерисања парцијалних вс општих закључака. Имплицирајућа, научна метода истраживања, такође, сигнификантне симптоматичности, биће, и техника синтетизовања. Квалитативно изведеном научном анализом (ама), доћићемо, и до синтезе (за), као круном техника изведених епилога, или потврђивања, или оповргавања научних претпоставки.

Анализа ревизије пословања на примеру компаније Енрон

Најпознатији амерички, а, вероватно, и светски егзамплар финансијских вс рачуноводствених обмана јесте, свакако, случај америчке компаније Енрон, чија је главна делатност производња горива, и енергије. У 2001. години ова корпорација је била седма на листи највећих америчких компанија. Убрзо су јој се придружиле, и друге компаније: Worldcom, Imclone, Global Crossing, и Adelfia, које су због неодговорног пословања нанеле велику штету америчкој економији, и угрозиле хиљаде запослених.

Компанија Енрон је основана почетком осамдесетих година, и пуних шеснаест година ревизију у њој је обављала фирма Артур Андерсен. Ова ревизорска кућа је Енрону пружала, и услуге интерне ревизије, као, и консултанске услуге. Иако су имали привилеговану позицију, ревизори су обављајући свој посао направили велике пропусте фризирањем финансијско - рачуноводствених извештаја, као, и презентовањем нетачних података. Круцијална проблематика, у афери Енрон, лежи у рачуноводственом третману тзв. ентитет за посебну намену (SPEs) (Милојевић, Д., 2011., стр. 60). То су финансијски инструменти, који омогућавају корпорацији, да прибави капитал, и повећа степен задужености, без обавезе исказивања у билансу стања, а, води се ванбилансно, под условом да је најмање 3 % капитала, уложеног у SPEs власништво инвеститора, ван Енрона. Користећи овај механизам Енрон је од збира своје активе у висини од 60 милијарди долара 27

милијарди преселио у ванбилансну активу без кршења рачуноводствених правила, а, у складу са одредбама US GAAP - а. Оваква, финансијско - рачуноводствена политика, презентовала је, искључиво, деформисану слику потенцијалним инвеститорима. Компанија је изгледала доста профитабилнија, и много мање, задужена, него што, де факто, јесте. Ову технику Енрон је користио годинама, све док, није морао да коригује висину добити два своја SPEs - а, и, да их косолидује у билансу, јер, код њих није био испуњен услов од најмање 3% учешћа трећих лица у укупном капиталу. У 2000 - тој години Енрон је преценио сопствени капитал, у износу од 172 милиона долара, и у билансу је, овај износ, исказан на потражној страни, као имовина на страни активе, уместо да буде исказан на дуговној страни – пасиви, као смањење акционарског капитала. Анализом финансијских извештаја ревизори су оценили да 172 милиона предствља само трећину од 1% укупне активе, односно 1,5% од његовог сопственог капитала, и, да је материјално безначајан тј. небитан. На идентичан начин, прокњижено је, још неколико пословних трансакција, што је повећало обим некоректности акционарског капитала, и било је, пост фестум, када је ревизорска кућа Андерсен указала, менаџменту Енрона, и на те чињенице.

Највећи кривци, у афери Енрона, јесу ревизори, који су, некавалитетно, обавили ревизију компаније. У овоме им је, сигнификантно, помогао менаџмент естаблишмент компаније, инкорпорирајући, и шефа рачуноводства. Многи од њих су дошли, управо, из Андерсона. Сви они су веровали, односно, били убеђени, да су им, финансијски извештаји, усклађени са захтевима US GAAP – а. Међутим, манифестовано је стање вице верса. Приходи су им били, сигнификантно, преувеличани, а, цене акција нереалне (односно, екстремно виртуелизоване). На све ово, највећи прекршај је био што су ревизори Енрона, уз саучествиштво запослених, приступили деструкцији пословне документације, која се односила на ревизију. Уништавање је обављено по наређењу главног партнера Андерсона. Од инхерентног је значаја акцентовати, и чињеницу, да, афера Енрона није настала у држави са неразвијеном финансијско - рачуноводственом професијом. Напротив, догодила се у САД – у, држави, која је имала најразвијенију рачуноводствену професију. Због афере, која се догодила у Енрону, огласиле су се ревизорске корпорације, и њихови извршни директори. Сматрали су, да, пропаст Енрона, у сигнификантној мери, нарушава углед рачуноводствене професије, као, и њихових рачуновођа вс ревизора, генеришући деформисану слику финансијско - рачуноводствених извештаја, као, и неповерење инвеститора, на тржишту капитала.

С интенцијом евалуирања генерисане, ружне слике, о ревизорским кућама, директори “5 великих“, предузели су одговарајуће мере:

- Дефинисање симптоматичних препорука SEC – у, ради унапређења смерница на пољу транспарентности пословних трансакција са зависним ентитетом;

- Заједничка улога SEC - а била би, да се отпочне процес модернизације система финансијско - рачуноводственог извештавања, који је, поприлично, застранио;
- Унапредити процес доношења стандарда, који је, поприлично, спор;
- Порадити на припреми узрочника ризика, који су, од инхерентног значаја, управо, приликом генерисања финансијско - рачуноводствених извештаја.

Такође, захтевали су, да се, ефемерно, обезбеде прецизна упуства за компаније, које се односе на транспарентност пословних трансакција, које се евидентирају ванбилансно, на уговоре о финансијским дериватима, а, којима се тргује ван берзе, односно, на слободном тржишту, као, и на трансакције са повезаним и зависним ентитетом.

За разлику од других држава, финансијско - рачуноводствено извештавање, у САД – у, базирано је на детаљистичким правилима, уместо, на најширим принципима. Инхерентност је у томе, да, они могу да охрабре корпорације, да, финансијско - рачуноводствени извештаји, не обелодањују реалну слику. Последњих деценија, финансијско - рачуноводствено извештавање, у већини корпорација, преовлађујуће је трансцендентне и конфузне провенијенције. Већина компанија обелодањује, искључиво, оно што мора, односно, оно што је мање могуће. Цифре, које компаније наводе у билансима, базиране су на, изразито, комплексној, рачуноводственој методологији, односно, изразито су произвољне. Систем обелодањивања је, прилично, застарео, неразумљив, и не приказује објективне податке, тако да смо лажно информисани, јер се не зна, како се до цифара, у билансним агрегатима, уопште, и дошло. Захваљујући томе, стејкхолдери финансијско - рачуноводствених извештаја немају егзактну слику о томе, какву рачуноводствену политику имплементирају, управо, састављачи биланса, односно, на чије се податке ослањају приликом креирања пословних одлука. Банкрот Енрона изведен је на, око 40 милијарди долара дуга, што је оставило банке, власнике обвезница, запослене, и трговце, да се изборе за своја потраживања. Актуелно, експлицирани случај банкротства, изразито је симптоматичан, односно, Енрон је успевао, али, и пропао, управо, због вавања других.

Овде имамо конфликт интереса, као, и ситуацију, када се клијенту, поред ревизорских, симултано, пружају, и консултантске услуге, што није било, апсолутно, плаузибилно. То је била добра лекција за ревизоре, кроз призму инхибирања, да, клијенту, поред ревизорских, паралелно, пружају, и консултантске услуге. Један од разлога, због кога, инвеститори нису, у форми ортодоксности, и разумели билансе Енрона јесте тај, што је корпорација, прекобројне, дугове према повериоцима, исказивала на ванбилансним позицијама. У већини држава, уподобљени дугови, предмет су консолидације, као, и обавезног исказивања у билансима. Након догађаја са кор-

порацијом Енрон, у будућности, тако би требало да буде, и у САД – у. SEC би требао да поштри захтеве за обелодањивање финансијско - рачуноводствених вс ревизорских извештаја, за све корпорације, чије се акције котирају на берзи. Такође, требао би да спречи инвестирање средстава, из пензионих фондова, у куповину акција властите компаније. С интенцијом спречавања оваквих грешака вс намерних чињења, у будућности, биће неопходна препорука аналитичара, за куповину акција, одређене корпорације, управо, ради заштите великих позајмљивача.

Лекцију би требало да науче, и доносиоци бројних прописа, односно, регулатори. Постоји проблем, да се свако банкротство, искористи као изговор за обимну, нову регулацију. Дерегулација енергетског сектора донела је, релевантне, бенефите америчкој економији, изражене кроз ниже нивое цена енергената, као, и редовно снабдевање. Не сме се дозволити да регулатори немају увид у велики тржишни сегмент, који је Енрон покривао, без икаквог надзора. Таква пракса се више не би смела допустити. Инвеститори вс банкарци морају разумети, да, у будућности, не верују, по принципу волунтаризма, оним корпорацијама, чији биланси исказују високе стопе раста профита. Ревизори ће морати да се забрину када њихови шефови врше притисак да потпишу извештаје, и изразе позитивно мишљење ревизора, за билансе оних корпорација, које презентирају кривотворне билансе, а, и рејтинг агенција, и доносиоци прописа, морају бити, знатно, опрезнији, када је реч о компанијама, код којих не постоји транспарентан увид у све њихове пословне активности. У драми капитализма, банкротство игра круцијалну улогу, или, барем, до неког следећег, економског бума.

Постаје све комплексније, да се сазна, шта је нека корпорација, де факто, и зарадила, као, и колико њене акције, ад хоц, вреде. За Бушову, изборну кампању, на председничким изборима, Енрон је издвојио 623 хиљаде долара, као, и маргиналних, 200 хиљада долара, за прославу председничке инаугурације. Упркос свему, односно, ех анте изграђеној политичкој вези, када је Енрон био у проблему, сви су затајили. Рачуноводственој професији, неопходна је ургентна вс промптна реформа. Неопходно је, систематски, и преиспитати рачуноводствене стандарде, попут, реалне независности ревизора, као, и питања конфликта интереса. Налогодавци излажу своје запослене, управо, сигнификантно, есенцијалном ризику, уколико користе пензионе фондове за куповину сопствених акција. Декаденција пензионог фонда Енрона, еклатантно, указала је на сурову реалност. Међутим, пензијски фондови су оформљени, управо, с циљем, да буду од користи обема странама, односно, и послодавцима, и запосленима, а, не да нестану преко ноћи.

Бивши, извршни директор Енрона, Јеффреу Скиллинг, утврдио је да, савремена компанија не мора да поседује гро имовине у физичком облику, као некада. По њему, кључ је главна информација на тржишту енергије. Имовина, у физичком облику, немерљиво је лукративнија, а, пораст посло-

ва, у трговини, био је главни разлог што је Енрон запао у потешкоће, а, затим, и банкротирао. Када говоримо о великим аферама, или, преварама, све оне, имплицирале су тектонске, социјалне и економске реперкусије, с једне стране, али су биле, и повод за унапређење рачуноводствене професије, с друге стране. Парадигматичан случај, уподобљене провенијенције, био је, и са Енроном. Неконсеквентност у имплементацији једног од круцијалних, рачуноводствених начела, ефектуирало је феноменом велике, финансијске афере. То начело налаже, да се имовина, и приходи, билансирају по најнижим вредностима, а, обавезе, и расходи се обрачунавају по највишим могућим вредностима. Чинећи супротно овим начелима, за последицу, корпорација остварује латентне губитке, односно, креира простор за малверзације, проневере, губитак кредибилитета у институције, и велике, социјалне штете. Симптоматично, свим, великим аферама јесте унапређење финансијске професије рачуноводства и ревизије. То се постиже доношењем нових, и ажурирањем, већ, актуелних стандарда, у рачуноводству, и ревизији. Уколико се квалитет финансијско - рачуноводственог извештавања, сигнификантно, не унапреди, онда се доводи у питање, и процес глобализације, кредибилитет акционара у берзе, као, и језгро система ефикасности механизма, савременог бизниса.

Прогрес финансијско – рачуноводствено - ревизорске професије подразумева генерисање финансијских извештаја у констелацији са детерминисаним принципима и начелима финансијско - рачуноводственог извештавања. Респект уподобљених принципа и начела, ефектуираће у истинито и објективно информисање, као фундамент за генерисање оптимизираних пословних одлука. Међутим, финансијско - рачуноводствено извештавање, фреквентно, бива инкриминисано манипулацијама и незаконитим радњама, реперкутивно продукујући замагљене, односно, дефектне финансијске импулсе. Случај Енрон служи као репрезентативан егзамplar природно – пословне потребе испуњења интереса финансијске јавности, да информације, презентирани у финансијско - рачуноводственим извештајима приказују истиниту слику финансијског положаја компаније. Бројне, финансијске преваре, из прошлости, и са почетка 21. века, озбиљно су девастирале кредибилитет великог броја стејкхолдера финансијских информација, инкорпорираних, управо, у финансијско - рачуноводственим извештајима.

У рачуноводству, перманентно, догађале су се преварне активности, иза којих би, имплицирали финансијски колапси. Међутим, у последње време, јављају се у све већем обиму, и с тежим последицама, мондијалних размера, односно, с реперкусијама по човечанство. Истраживања у вези с финансијско - рачуноводственим преварама показују да оне могу бити хетерогене, и то, у зависности од региона, шема превара, карактеристика починилаца и жртава, које трпе штету. Међутим, без обзира на егзистирајуће дистинкције, инхерентна компонента им остаје, веома, слична. Највеће преваре стејкхолдера финансијско - рачуноводствених извештаја, и, при-

марно, инвеститора, почињене су презентовањем лажних, односно, фалсификованих финансијских извештаја. Настојећи, да, све феномене финансијско – рачуноводствених превара, *de facto*, инхибирају (сведу на плаузибилну меру), односно, да, већ, одигране, и истраже, уз имплементацију институција, респективно, полагања рачуна *vs* санкционисања, управо, одговорних лица, у рачуноводственој прагми, изњедрена је нова професија, под називом „овлашћени истражитељ превара“, односно „форензички рачуновођа“.

Ревизорима недостају знања из области криминалне истраге, правних норми, а, представницима државе, задуженим за порезе, и доприносе, недостаје дубиозније познавање пословања, и рачуноводства, док, руководству, обично, мањкају сва, претходно, поменута знања. Из датих разлога, више од две деценије, а, нарочито последњих година, форензички истражитељи превара, или, форензичке рачуновође, све више се ангажују, управо, с интенцијом детектовања превара у финансијско - рачуноводственим извештајима. Без обзира да ли су ангажовани од стране менаџмента, власника, или, других стејхолдера финансијско - рачуноводствених извештаја, форензичке рачуновође имају таск истражити *vs* документовати финансијске преваре, или, нетачне, материјално - сигнификантне информације (Крстић, Ј., 2009., стр. 295 – 302).

Моментом мапирања стања ентропије корпорације Енрон, чак, 4.500 људи је остало без радног места, и, око 11.000 Енрон - ових радника је остало без пензија (сви Енрон - ови пензиони фондови су нестали, јер им је било дозвољено да поседују само Енрон - ове акције, које нису смели да продају, и купе акције других компанија, како би цео фонд био сигурнији). И, док је компанија пропала, њени водећи људи су повећавали себи плате, и бонусе. Највећи, корпоративни скандал, у историји Америке, завршен је, након четири године истраге, 16 недеља сведочења, и мање од 6 дана заседања пороте. Преокрет на суђењу догодио се 2004. године, када је бивши шеф финансија, Ендрју Фестон, сведочио против својих шефова, и нагодбом, добио затворску казну од 10 година. Инаугуратор Енрон – а, Леј, и бивши, извршни директор Скилинг, осуђени су на доживотну, затворску казну, због обмањивања инвеститора, као, и запослених, односно, због банкрота корпорације, 2001. године. Моћна, електроенергетска корпорација, из Хјустона, седма по величини у САД - у, оставила је за собом 5.600 запослених без акција, у вредности од 2 милијарде USA \$, али, и без посла (Ерић, Д., 1996.).

Идентификовање превара је, неизбежно, повезано са спречавањем превара, и, оба аспекта, заједно, обезбеђују систем за контролу превара. За успешно спречавање превара потребно је успоставити, адекватно, контролно окружење, у коме ће сви запослени, нарочито, менаџмент естаблишмент, респектовати, одређене, етичке кодексе понашања. Круцијалну тачку

пословања представља спречавање свих облика превара, па, самим тим, и манипулације на финансијско - рачуноводственим извештајима.

Најважније технике спречавања превара су:

- Генерисање, и, правилно, организовање интерне контроле - Интерна контрола представља скуп процедура, или, правила, којима се контролише пословање корпорације. Ефикасан систем интерне контроле подразумева, односно, инволвира поуздан рачуноводствени систем, адекватне, контролне политике, и поступке, као, и политике обезбеђења, адекватне, протекције средстава корпорације. За успостављање интерне контроле одговоран је менаџмент естаблишмент. Фреквентно, облици контроле, које имплементира интерна контрола, током рада, су:
 1. превентивна контрола - фокусирана је на протекцију имовине, и финансијских података корпорације, с интенцијом спречавања преваре;
 2. истражна контрола - покушава да истражи превару што пре је могуће;
 3. корективна контрола - инкорпорира активности, којима се покушава наћи решење за превару, која је пронађена, како би се спречиле преваре, у будућности.
- Креирање фер услова пословања подразумева кондиције, у којима, запослени, респектују етичке принципе, где су менаџменту, таргети корпорације, а, не лични, на првом месту, и, у којима се, рад запослених, цени вс поштује. Један од првих елемената генерисања, оваквих услова пословања, представља запошљавање поштених људи. Потребно је, да, корпорације, имају добар систем провере запослених, а, посебно, ново-запослених. Перманентна провера запослених се показала као одличан начин провере запослених. Други елемент, који доприноси креирању поштених услова пословања јесте генерисање позитивног, радног окружења. Да би корпорација била мање сензибилнија на преваре, потребно је, путем доброг, корпоративног кодекса понашања, управо, формирати, код запослених, антиципације за поштен рад, креирати систем „отворених врата“, који ће запосленима омогућити несметану комуникацију, посебно, са вишим руководиоцима, и, на есенцијалне позиције, у компанији, поставити позитивне вс поштене људе.
- Обезбеђивање обуке запослених о опасностима од превара - код запослених би требало развити свест о томе шта се сматра плаузибилним, односно, неприхватљивим понашањем. Обука запослених почиње упознавањем са појмом преваре. Циљ је, да, запослени схвате, да је спречавање преваре, од инхерентног значаја, за њих, као појединце, подједнако, колико, и за компанију, у целини. Обука запослених о опасностима од превара је битна, јер, многа истраживања показују, да запослени, могу бити од круцијалног значаја за откривање вс спречавање преваре, и то, кроз контекст дојава, као, и пружања информација о преварама.

– Инаугурацијом политика вс процедура, у корпорацији, на темељу политика, успоставља се систем интерне контроле, у компанији, и, симултано, детерминишу активности вс пословне трансакције, које нису етичке провенијенције. Према томе, пословна политика, тангирана преварама, и, софистицирано, израђеном рачуноводственом политиком, у компанији, представља фундамент процеса откривања вс спречавања превара.

Закључак

Сврсисходност имплементације поступка ревизије финансијско – рачуноводствених извештаја, иначе, јесте ех анте наговештај преварних намера, у поменутих документима. У њима све пише, а, везано, за пословни живот корпорације, односно, за време њеног легитимног, пословно – правног бивствовања. Важи, и вице верса. Наиме, у околностима разумевања функционисања принципа транзитивности, преузетог из сфере математичке логике, изводљиво је закључивање о постојању преварних радњи, ревидирањем финансијско – рачуноводствених извештаја, чак, иако, нешто, од информација, није евидентирано. Реч је о економско – рачуноводственом феномену, под називом „информациони гап“. Нелогичним покушајем повезивања евидентираних, финансијско – рачуноводствених импулса, долазимо до логичног закључка о изостављању неких, еклатантно, релевантних информационих карика. Упаривањем билансних позиција, хетерогених, и у складу са актуелним, пословним животом корпорације, са одређеним, презентованим вредностима, генерално, могуће је детектовати „информационе празнине“, управо, кроз контекст непрокњиженог рачуна, као, и припадајуће вредности. Дато, парадоксално, економско – рачуноводствено понашање, у математици, експлицирано је путем чињења дистинкције између ендогених вс егзогених варијабли. Наиме, ендогене варијабле су, већ, утврђене, односно, познате вредности. С друге стране, егзогене величине, ад хоц, представљају, у вредносном смислу, непознату величину. Имплементацијом констелационих, математичких једначина, а, путем задатих, познатих вредности ендогених варијабли, долази се до утврђивања вредности, до тада, непознатих, егзогених величина.

Правна струка тврди, да, незнање, де фацто, не ослобађа одговорности. То, што неко, нешто није знао, ад хоц, у крајњој инстанци, не ослобађа одговорности.

Еклатантно, иницијална, научна хипотеза је оповргнута. Де фацто, моћ похлепе, пре свега, на релацији менаџмент – власник, имплементацијом у пословно – финансијском систему Енрон корпорације, није била довољна да амортизује штетности, услед инфлуенције триангуларности, односно, са неетичношћу вс некомпетентношћу. Елементом похлепе, као па-

радигом, научно претпостављеног покретача раста вс развоја корпорације Енрон, постигнуто је, искључиво, задовољавање себичних, личних интереса појединаца, унутар исте, али, и ревизора, из ревизорске куће, који су ревидирали њено пословање. Трагом критичних договора, на релацији: ревизор - менаџмент – власничка структура, ефектуирало је, с једне стране, тезаурацијом блага, у рукама малобројних, односно, с друге стране, креирањем пословно – финансијског понора, који је, досезањем преломне тачке, и кулминирао банкротством.

Блиску повезаност са првом представљала је, и друга научна хипотеза: под претпоставком оповгавања прве научне хипотезе, да ли је могуће премошћавање генерисаног пословно – финансијског гап – а, односно, избегавања економског стања стечаја вс банкрота. Преусмеравањем вс каналањем, различитим техникама преварних активности, најчешће, на одређеним билансним позицијама, тезаурисаних средстава, од стране малобројних, на поменутој релацији, није нити егзистирала, еклатантно, интенција пословне добронамерности. Штавише, похлепа представља неекономску (недомаћинску) категорију, а, симултано, и заједнички именилац свих друштвено – економских криза. Под руку, закључујемо, иду похлепа, одсуство било каквог морала (општег вс пословног), струковна обогањеност (нестрчност, непрофесионалност), као, и епилогом, кулминирајућа потреба за прибегавањем чињења извесних преварних активности.

Литература

1. Ђекић, М., Филиповић, П., Гавриловић, М., (2011): Форензичко рачуноводство и финансијске преваре у свету, Економска теорија и пракса, Година IX, број 4, Нови Сад.
2. Ерић, Д., (1996.): Финансијска тржишта и институције, Чигоја штампа, Београд.
3. Johnston, M.W., & G. W. Marshall, G.W., (2005.), "Relationship Selling and Sales Management", McGraw-Hill
4. Jones M., (2011): Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals, John Wiley & Sons, England.
5. KPMG International, (2016).
6. Крстић, Ј., (2009): The Role of Forensic Accountants in Detecting Frauds in Financial Statements, Economics and Organization, Београд.
7. Милојевић, Д., (2011): Христоманија независне ревизије, Београд.
8. <http://www.aicpa.org>
9. World - Statistics.org

DRAŽEN MARIĆ*

Faculty of Economics

Subotica

PAVLE P. PARNICKI**

Faculty of Business Economics

Sremska Kamenica

Review work

Received: 11.03.2021

Approved: 24.04.2021

Page: 335–345

AUDIT ANALYSIS OF ENRON ELECTRIC POWER CORPORATION THROUGH THE PRISM OF MARKETING (NON) ETHICS

Summary: In the scientific research work, under the above title, we dealt with the analysis of the already performed audits of the business of the American electric power corporation Enron which went bankrupt. We did a similar analysis through the prism of the already existing triangular connection on the relation: absence of moral vertical (by vocation, above all, business provenance) - greed - incompetence (we can say, unprofessionalism), ie. marketing unethics. Primarily, the emphasis was on the audit of Enron's financial and accounting reports but inevitably there was also an audit of compliance with the legal procedure, precisely during the procurement of certain resources necessary for business and finally an operational audit was performed, that is, an audit of the entire business. Using the technique of in-depth recording of the business vs. financial situation, in fact already performed audits, we tried to scan first and then to explain the correlation of neuralgic points which led to its bankruptcy. By pointing out the connections of at least harmful influences as well as their scope and intensity we try to , by using qualitative analysis, positively influence other current ones or corporations which will only enter the market scene.

Keywords: electro-energetics, nonethics, greed, incompetence, audit, bankruptcy

Introduction

Ethics is the key - utmost – the most important principle on which the buying and selling process is based, ie. on which the marketing relationship is built

* drdrazen75@yahoo.com

** pavle.parnicki@educons.edu.rs

between market actors, between the companies themselves, between the company / seller and the buyer / consumer, as well as between the company and the state. Without the application of ethical principles it is impossible to talk about long-term marketing partnerships to the mutual satisfaction of market participants. The study of ethics, its application in practice, ie. analysis of the ethical dimension of marketing of the company's relationship with all the stakeholders, is one of the most important issues that companies face in modern business conditions.

Ethics is the science of morality or a moral phenomenon (*mos, moris* - a Latin word that also means custom, nature). Ethics is a philosophical discipline that studies morality, that is, a moral phenomenon in the broadest sense - it studies its origin, goals and the meaning of moral action. It explains the place of morality in the system of social relations, examines its nature and internal structure, searches for the sources of morality and the criteria of moral evaluation of human actions and seeks to understand the meaning and goals of human moral motives. Business - marketing ethics has its two basic dimensions of demonstration and manifestation, which are (Johnston, M.W., & G. W. Marshall, G.W., 2005, p111):

- collective, group ethics
- ethics of the individual.

In economic theories, on one hand, there is an affirmation that the element of greed is in fact the trigger of even propulsive provenance, the progress of social, economic and technological aspects of the functioning of human civilization. On the other hand, a higher degree of influence, by natural and logical perforation, leaves the theory of due diligence - according to which careful, reasonable, we would say conscious behavior of a business entity are needed on the way to any business endeavor, in circumstances avoiding harm to other individuals vs. their property. The initial theory of performing economics among business systems, that is, the one based on the element of greed, is an immanent part of neoliberal economic doctrine. Due diligence, regardless of further insistence on the realization of business tasks and its symptoms, tends to satisfy the humanistic component of corporate governance. Analyzing the dichotomy, at first glance of extreme theories, economic models of existence, the technique of deep recording, we come to the generation of certain scientific hypotheses.

First of all, the scientific assumption is interfering: whether greed as a trigger of improving the social, economical and technological segments of human civilization is disproportionately more propulsive in terms of real compensation for the harmful influence of elements of non-ethics (general and especially business), ie. incompetence. Certainly, the current scientific assumption will be proved with respect to the already given affirmation about the triangular correlation: non-ethics - greed - incompetence.

The second scientific hypothesis is closely related to the first one: under the assumption of refuting the first scientific hypothesis, is it possible to bridge the generated business - financial gap, ie. to avoid the economic state of liquidation vs. bankruptcy. We will primarily use the technique of analyzing already existing data, which we, on the other hand, drew on the basis of historical facts, ie. using the technique of "on the table" available, economic information. Also, during the preparation of the scientific paper we will use the techniques of deduction vs. induction of conclusions, ie. with the intention of generating partial vs. general conclusions. An implicit scientific method of research of also significant symptomatology will be the technique of synthesis. Qualitatively performed scientific analysis(analyses) will lead to the synthesis(syntheses), as the crown of the techniques of derived epilogues, either confirmation or refutation of scientific assumptions.

Business Audit Analysis on the Example of Enron

The most famous American and probably world example of financial vs. accounting fraud is certainly the case of the American company Enron, whose main activity is the production of fuel and energy. In 2001, this corporation was the seventh on the list of the largest American companies. It was soon joined by other companies: Worldcom, Imclone, Global Crossing and Adelfia, which caused great damage to the American economy and endangered thousands of employees due to irresponsible business.

Enron company was founded in the early 1980s and has been audited for a full sixteen years by Arthur Andersen. This audit firm also provided Enron with internal audit services as well as consulting services. Although they had a privileged position, the auditors made great mistakes in doing their job by styling the financial and accounting reports as well as presenting incorrect data. The crucial issue in the Enron affair lies in the accounting treatment of the so-called special purpose entity (SPEs) (Milojević, D., 2011, p60). These are financial instruments that enable the corporation to raise capital and increase the level of indebtedness without the obligation to report in the balance sheet, and it is kept off-balance sheet, provided that at least 3% of the capital invested in SPEs is owned by investors outside the Enron company. Using this mechanism, Enron has moved \$ 27 billion from its total assets of \$ 60 billion to off-balance sheet assets without violating accounting rules, and in accordance with US GAAP provisions.

This kind of financial and accounting policy presented an exclusively distorted picture to potential investors. The company looked much more profitable and much less indebted than it de facto was. Enron used this technique for years until it had to adjust the amount of profit of its two SPEs and consolidate them in the balance sheet because they did not meet the condition of at least 3% participation of third parties in the total capital. In 2000, Enron overestimated \$ 172

million in equity and the balance sheet shows this amount on the demand side as assets on the assets side instead of on the debt side - liabilities, as a reduction in share capital. By analyzing the financial statements, the auditors estimated that 172 million represents only a third of 1% of total assets, ie. 1.5% of its own capital, and that it is materially insignificant, ie. irrelevant. Several other business transactions were recorded in an identical manner, which increased the scope of incorrect capital shares, and it was, post festum, when the auditing company Andersen pointed out these facts to Enron's management.

The biggest culprits in the Enron affair are the auditors who performed a poor audit of the company. The management establishment of the company significantly helped them in all this by incorporating the head of accounting. Many of them came just from Anderson. All of them believed, ie. were convinced, that their financial statements complied with the requirements of US GAAP. However, the state manifested conversely. Their revenues were significantly exaggerated and stock prices unrealistic (that is, extremely virtualized). On top of all this, the biggest violation was that Enron's auditors, with the complicity of the employees, started destroying the business documentation related to the audit. The destruction was carried out on the orders of Anderson's main partner. It is inherently important to emphasize the fact that the Enron affair did not originate in a country with an underdeveloped financial and accounting profession. On the contrary, it happened in the United States, a country that had the most developed accounting profession. Due to the affair that happened in Enron, audit corporations and their executive directors came forward. They felt that the collapse of Enron significantly damaged the reputation of the accounting profession, as well as their accountants vs. auditors, generating a distorted picture of financial and accounting reports, as well as investor distrust in the capital market.

With the intention of evaluating the generated and ugly image of audit firms, the directors of the "5 big ones" took appropriate measures:

- Defining symptomatic recommendations to the SEC, in order to improve the guidelines in the field of transparency of business transactions with the dependent entity;
- The common role of the SEC would be to start the process of modernizing the financial and accounting reporting system, which is rather out of place;
- Improve the process of setting the standards, which is rather slow;
- Work on the preparation of risk factors, which are of inherent importance, precisely when generating financial and accounting reports.

They also demanded that precise guidelines be provided ephemerally for companies regarding the transparency of business transactions, which are recorded off-balance sheet, financial derivative contracts, which are traded over the stock exchange, ie. on the free market, as well as related party transactions vs. dependent entity.

Unlike other countries, financial and accounting reporting in the United States is based on detailed rules rather than the broadest principles. The fundamental thing is that they can encourage corporations not to disclose the real picture in the financial statements. In recent decades, financial and accounting reporting in most corporations has been predominantly of transcendent rather than of confusing provenance. Most companies disclose exclusively what is necessary, that is, what is less possible. The figures that companies state in their balance sheets are based on an extremely complex, accounting methodology, that is, they are extremely arbitrary. The disclosure system is quite outdated, incomprehensible and does not show objective data, so we are falsely informed because it is not known how the figures in the balance aggregates came about at all. Thanks to that, the stakeholders of financial - accounting reports do not have an exact picture of what kind of accounting policy is implemented by the compilers of balance sheets, that is, on whose data they rely when creating business decisions. Enron's bankruptcy was brought to about \$ 40 billion in debt, leaving banks, bondholders, employees and traders to fight for their claims. Currently, the explicit case of bankruptcy is extremely symptomatic, that is, Enron succeeded but also failed precisely because of cheating others.

Here we have a conflict of interest as well as a situation when the client, in addition to auditing, is simultaneously provided with consulting services, which was not absolutely credible. It was a good lesson for auditors to, through the prism of inhibition, provide the client consulting in addition to auditing at the same time. One of the reasons why investors are not in the form of orthodoxy and understand Enron's balance sheets is that the corporation reported excessive debts to creditors on off-balance sheet items. In most countries, similar debts are subject to consolidation as well as mandatory disclosure in the balance sheets. After the events with the Enron Corporation in the future, it should be the same in the USA. The SEC should tighten financial disclosure requirements for financial and accounting audit reports for all corporations whose shares are listed on the stock exchange. It should also prevent the investment of funds from pension funds in the purchase of shares of its own company. With the intention of preventing such mistakes vs. intentional actions, it will be necessary to recommend an analyst to buy the shares of a particular corporation in future, precisely to protect large lenders.

The lesson should also be learned by the issuers of numerous regulations, ie. regulators. There is a problem that any bankruptcy can be used as an excuse for extensive, new regulation. Deregulation of the energy sector has brought relevant benefits to the US economy expressed through lower levels of energy prices as well as regular supply. Regulators must not be allowed to have no insight into the large market segment, which Enron covered, without any supervision. Such practices should no longer be allowed. Investors vs. bankers must understand that in the future they do not trust, according to the principle of voluntarism, those corporations whose balance sheets show high profit growth rates.

Auditors will need to be concerned when their bosses put pressure on them to sign reports and express a positive auditor's opinion on the balance sheets of those corporations that present counterfeit balance sheets and rating agencies, and regulators need to be much more cautious when it comes to companies with no transparent oversight in all their business activities. In the drama of capitalism, bankruptcy plays a crucial role, or at least until some subsequent economic boom.

It is becoming increasingly complex to find out what a corporation has earned in fact, as well as how much its shares, ad hoc, are worth. For Bush's election campaign in the presidential election, Enron set aside 623 thousand dollars, as well as a marginal 200 thousand dollars to celebrate the presidential inauguration. Despite everything, that is, the ex ante-built political relationship, when Enron was in trouble, everyone failed. The accounting profession needs an urgent vs. prompt reform. It is necessary to systematically review accounting standards, such as the real independence of auditors, as well as issues of conflict of interest. Principals expose their employees to a significant, essential risk if they use pension funds to buy their own shares. The decadence of the Enron pension fund has pointed out the harsh reality. However, pension funds were formed precisely with the aim of benefiting both parties, that is, both employers and employees, and not to disappear overnight.

Former Enron CEO Jeffrey Skilling has determined that a modern company does not have to own a lot of assets in physical form as it used to. According to him, the key is the main information on the energy market. The property, in its physical form, is immeasurably more lucrative and the increase in business in trade was the main reason why Enron got into difficulties and then went bankrupt. When we talk about big scandals or scams, they all implied tectonic, social vs. economic repercussions on one hand, but they were also an occasion for the advancement of the accounting profession on the other hand. A paradigmatic case of similar provenance was with Enron as well. Inconsistency in the implementation of one of the crucial accounting principles has affected the phenomenon of a larger financial affair. This principle requires that assets and revenues be balanced at the lowest values and liabilities and expenses are calculated at the highest possible values. By doing contrary to these principles, the corporation realizes latent losses as a result, that is, it creates space for malversation, embezzlement, loss of credibility in institutions and great social damage. Symptomatically, all the big scandals are the advancement of the financial profession of accounting vs. audits. This is achieved by adopting new and updating existing standards in accounting and auditing. If the quality of financial and accounting reporting is not significantly improved, then the process of globalization, the credibility of shareholders in the stock market as well as the core of the system of efficiency of mechanisms, modern business are also in question.

The progress of the financial, accounting and auditing profession implies the generation of financial reports together with determined principles vs. princi-

ples of financial and accounting reporting. Respect for the depicted principles vs. principles will result in true vs. objective information as a foundation for generating optimized business decisions. However, financial and accounting reporting is often incriminated by manipulations vs. by illegal actions, repercussively producing blurred, that is, defective financial impulses. The Enron case serves as a representative example of the natural and business need to fulfill the interest of the financial public that the information presented in the financial and accounting reports present a true picture of the financial position of the company. Numerous financial frauds from the past and the beginning of the 21st century have seriously devastated the credibility of a large number of financial information stakeholders, incorporated in the financial and accounting reports.

In accounting, fraudulent activities occurred permanently, which would imply financial collapses. However, lately, they have been appearing on an ever-increasing scale and with more severe consequences of global proportions, that is, with repercussions on humanity. Research related to financial and accounting fraud shows that they can be heterogeneous depending on the region, fraud scheme, characteristics of perpetrators vs. victims who suffer harm. However, regardless of the existing distinctions, the inherent component remains very similar to them. The biggest frauds of stakeholders in financial and accounting reports and primarily investors, were committed by presenting false, ie. falsified financial reports. In fact, trying to inhibit all the phenomena of financial and accounting fraud (reduce it to a plausible measure), that is, to investigate the ones that have already occurred with the implementation of institutions respectively, with the implementation of accountability vs. sanctioning precisely responsible persons in accounting practice, a new profession called "authorized fraud investigator", ie. "forensic accountant", was born.

Auditors lack knowledge in the field of criminal investigation and legal norms, and representatives of the state in charge of taxes and contributions lack more in-depth knowledge of business and accounting, while management usually lacks all the previously mentioned knowledge. For these reasons, for more than two decades and especially in recent years, forensic fraud investigators, or forensic accountants, have become increasingly engaged with the intention of detecting fraud in financial and accounting reports. Whether hired by management, owners or other stakeholders of financial and accounting reports, forensic accountants have the task of investigating vs. documenting financial fraud or inaccurate, materially significant information (Krstić, J., 2009, p 295 - 302).

As Enron's entropy state was mapped, as many as 4,500 people lost their jobs and about 11,000 Enron's workers lost their pensions (all Enron's pension funds disappeared because they were only allowed to own Enron's shares that they were not allowed to sell and to buy shares of other companies so that the whole fund would be safer). And as the company went bankrupt, its leading people increased their salaries and bonuses. The biggest corporate scandal in the history of America ended after four years of investigation, 16 weeks of testi-

mony and less than 6 days of jury session. A turning point in the trial came in 2004 when former finance chief Andrew Feston testified against his bosses and was sentenced to 10 years in prison. Enron inaugurator Leigh and former CEO Skilling were sentenced to life in prison for deceiving investors as well as employees, and for bankrupting the corporation in 2001. The powerful Houston Power Corporation, the seventh largest in the United States, has left behind 5,600 employees without shares worth \$ 2 billion, but also without jobs (Erić, D., 1996).

Fraud identification is inevitably linked to fraud prevention and both aspects together provide a fraud control system. To successfully prevent fraud, it is necessary to establish an adequate control environment in which all employees, especially the management establishment, will respect certain codes of ethics. The crucial point of business is the prevention of all forms of fraud and thus manipulation of financial and accounting reports.

The most important techniques for preventing fraud are:

- Generating and properly organizing Internal Control - Internal control is a set of procedures or rules that control the corporation's operations. An effective system of internal control implies, that is, it involves a reliable accounting system, adequate control policies and procedures as well as security policies, adequate protection of the corporation's assets. The management establishment is responsible for establishing internal control. Frequently, the forms of control implemented by internal control during operation are the following:
 1. Preventive control - it is focused on the protection of assets and financial data of the corporation with the intention of preventing fraud;
 2. Investigative control – tries to investigate fraud as soon as possible;
 3. Corrective control – incorporate activities which try to find a solution to the fraud that was found, in order to prevent fraud in the future.
- Creating fair business conditions implies conditions in which employees respect ethical principles where management targets the corporation and not personal goals in the first place and in which the work of employees is valued, that is, respected. One of the first elements of generating such business conditions is the employment of honest people. Corporations need to have a good system for checking employees, especially new employees. Permanent employee screening has proven to be a great way to check employees. Another element that contributes to creating fair business conditions is generating a positive work environment. In order for the corporation to be less sensitive to fraud, it is necessary, through a good and corporate code of conduct, to form anticipations for honest work in employees, to create a system of "open doors" that will enable employees to communicate freely, especially with senior executives, and companies should set up positive, that is, honest people to essential positions.

- Providing training to employees on the dangers of fraud - employees should develop an awareness of what is considered plausible or unacceptable behavior. Employee training begins with an introduction to the concept of fraud. The goal is for employees to understand that fraud prevention is as inherent to them as individuals as it is to the company as a whole. Training employees on the dangers of fraud is essential because many studies show that employees can be crucial to detecting, that is to preventing fraud through the context of alerts as well as providing information about fraud.
- By the inauguration of policies vs. procedure in the corporation based on policies, a system of internal control is established in the company and activities are determined simultaneously compared to business transactions that are not of ethical provenance. Therefore, the business policy touched by fraud and sophisticated accounting policy in the company is the foundation of the process of disclosure vs. fraud prevention.

Conclusion

The advantage of the implementation of the procedure of audit of financial and accounting reports is otherwise an ex-ante indication of fraudulent intentions in the mentioned documents. Everything is written in them and it is related to the business life of the corporation, that is, during its legitimate, business-legal existence. The reverse is also true. Namely, in the circumstances of understanding the functioning of the principle of transitivity taken from the sphere of mathematical logic, it is feasible to conclude about the existence of fraudulent actions by auditing financial and accounting reports even if some of the information is not recorded. It is an economic-accounting phenomenon called "information gap". By an illogical attempt to connect the recorded financial and accounting impulses, we come to the logical conclusion of omitting some blatantly relevant information links. By matching heterogeneous balance sheet items which are in accordance with the current business life of the corporation with certain presented values, it is generally possible to detect "information gaps" precisely through the context of the unrecorded account as well as the associated values. The given paradoxical economic - accounting behavior in mathematics is explained by making a distinction between endogenous vs. exogenous variables. Namely, endogenous variables are already determined, that is, known values. On the other hand, exogenous quantities, ad hoc, represent, in terms of values, an unknown quantity. The implementation of structural mathematical equations, and through given known values of endogenous variables, leads to the determination of values of hitherto unknown exogenous quantities.

The legal profession argues that ignorance, in fact, does not diminish responsibility. The fact that someone did not know something, ad hoc, ultimately does not absolve them of responsibility.

Obviously, the initial scientific hypothesis has been refuted. In fact, the power of greed, primarily in the relationship management - owner, with the implementation in the business - financial system of Enron Corporation, was not enough to amortize the damage due to the influence of triangularity, that is, with unethical versus incompetence. The element of greed, as a paradigm of the scientifically assumed trigger of growth vs. development of the Enron Corporation, achieved exclusively the satisfaction of selfish, personal interests of individuals within the same corporation, but also auditors from the auditing company who audited its business. Following the critical agreements, on the relation: auditor - management - ownership structure, it affected, on one hand, the thesaurus of treasures in the hands of a few, ie. on the other hand, the creation of a business - financial abyss, which culminated in bankruptcy.

A close connection with the first hypothesis was represented by the second scientific one: under the assumption of refuting the first scientific hypothesis, is it possible to bridge the generated business - financial gap, that is, to avoid the economic state of bankruptcy. By redirecting vs. by channeling various techniques of fraudulent activities, it is obvious that most often on certain balance sheet positions of hoarded funds by a small number, the intention of business goodwill did not even exist. Moreover, greed is a non - economic (non - household) category, and simultaneously a common denominator of all socio - economic crises. We can conclude that greed goes together with the absence of any morality (general vs. business), professional disability (incompetence, unprofessionalism), and in the end the culminating need to resort to certain fraudulent activities.

References

1. Ђекић, М., Филиповић, П., Гавриловић, М., (2011): Форензичко рачуноводство и финансијске преваре у свету, Економска теорија и пракса, Година IX, број 4, Нови Сад.
2. Ерић, Д., (1996.): Финансијска тржишта и институције, Чигоја штампа, Београд.
3. Johnston, M.W., & G. W. Marshall, G.W., (2005.), "Relationship Selling and Sales Management", McGraw-Hill
4. Jones M., (2011): Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals, John Wiley & Sons, England.
5. KPMG International, (2016).
6. Крстић, Ј., (2009): The Role of Forensic Accountants in Detecting Frauds in Financial Statements, Economics and Organization, Београд.
7. Милојевић, Д., (2011): Христоманија независне ревизије, Београд.
8. <http://www.aicpa.org>
9. World - Statistics.org